

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก.

เรื่องย่ออุกฤษฏ์ชาต

อุกฤษฏ์ชาต เป็นเรื่องราวเมื่อครั้งองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เสด็จพระราชดำเนินไปพระโพธิสัตว์ เป็นพยานาคชื่ออุกฤษฏ์ มีฤทธิ์มาก ถูกพราหมณ์จับตัวไปทรมานแต่ก็ไม่โกรธและไม่ได้ทำร้ายตอบ เพราะกลัวจะเสียศีล พระพุทธองค์ทรงตรัสเล่าชาตเรื่องนี้แก่อุบาสกทั้งหลายที่ฟัง รักษาอุโบสถศีล เรื่องมีอยู่ว่า

มีพระราชบุตรองค์หนึ่ง พระนามว่า "พรมทัต" ครองราชสมบัติอยู่ที่เมืองพาราณสี พระโอรสทรงดำรงตำแหน่งอุปราช อยู่ต่อมาพระราชทานระแวงว่า พระโอรสจะคิดขบถ แย่งราชสมบัติ จึงมีโองการให้ พระโอรสออกไปอยู่ให้ไกลเสียจากเมือง จนกว่าพระราชโอรสจะสิ้นพระชนม์จึงให้กลับมารับราชสมบัติ พระโอรสก็ปฏิบัติตามบัญชา เสด็จไปบวชอยู่ที่บริเวณแม่น้ำชื่อว่า "ยมนา" มีนางนาคตนหนึ่งสามีตาย ต้องอยู่แต่เพียงลำพัง เกิดความ ว่าเหวจนไม่อาจทนอยู่ในนาคพิภพได้ จึงขึ้นมาจากน้ำ ท่องเที่ยวไปตามริมฝั่งมาจนถึงศาลาที่พักของพระราชบุตร นางนาคประสงค์จะลงใจดูว่านักบวชผู้พำนักอยู่ในศาลานี้ จะเป็นผู้ที่บวชด้วยใจเลื่อมใสอย่างแท้จริงหรือไม่ จึงจัดประดับประดาที่นอนในศาลานั้นด้วยดอกไม้หอม และของทิพย์จากเมืองนาค

ครั้นพระราชบุตรกลับมา เห็นที่นอนจัดงดงาม น่าสบายก็ยินดีประทับนอนด้วยความสุขสบายตลอดคืน รุ่งเช้าก็ออกจากศาลาไป นางนาคก็แอบดู พบว่าที่นอน มีรอยคนนอน จึงรู้ว่านักบวชผู้นี้มิได้บวชด้วยความศรัทธาเต็มเปี่ยม ยังคงยินดีในของสวยงาม ตามวิสัยคนมีกิเลส จึงจัดเตรียมที่นอนไว้ดังเดิมอีก ในวันที่สาม พระราชบุตรมีความสงสัยว่า ใครเป็นผู้จัด ที่นอนอันสวยงามไว้ จึงไม่เสด็จออกไปป่า แต่แอบดูอยู่บริเวณ ศาลานั้นเอง เมื่อนางนาคเข้ามาตกแต่งที่นอน พระราชบุตร จึงได้ถามนางว่า นางเป็นใครมาจากไหน นางนาคตอบว่า นางเป็นนาคชื่อมาณวิกา นางว่าเหวที่สามีตาย จึงออกมาท่องเที่ยวไป พระราชบุตรมีความยินดีจึงบอกแก่นางว่า หากนางพึงพอใจจะอยู่ที่นี้ พระราชบุตรก็จะอยู่ด้วยกับนาง นางนาคมาณวิกาก็ยินดี ทั้งสองจึงอยู่ด้วยกันฉันสามีภรรยา

จนนางนาคประสูติโอรสองค์หนึ่ง ชื่อว่า "สาครพรมทัต" ต่อมาก็ประสูติพระธิดาชื่อว่า "สมุทธา" ครั้นเมื่อพระเจ้าพรมทัตสวรรคต บรรดาเสนาอำมาตย์ทั้งหลายไม่มีผู้ใดทราบข่าวพระราชบุตรประทับ อยู่ ณ ที่ใด บังเอิญพราหมณ์คนหนึ่งเข้ามาแจ้งข่าวว่า ตนได้เคยเที่ยวไปแถบ แม่น้ำยมนา และได้พบพระราชบุตรประทับอยู่บริเวณนั้นอำมาตย์ จึงได้จัดกระบวนไปเชิญเสด็จพระราชบุตรกลับมาครองเมือง พระราชบุตรทรงถามนางนาคมาณวิกาว่า จะไปอยู่ เมืองพาราณสีด้วยกันหรือไม่

นางนาคทูลว่า "วิสัยนาค นั้นโกรธง่ายและมีฤทธิ์ร้าย หากหม่อมฉันเข้าไปอยู่ในวัง แล้วมีผู้ใดทำให้โกรธ เพียงหม่อมฉัน ถลึงตามอง ผู้นั้นก็จะมอดไหม้ไป พระองค์พาโอรสธิดากลับไปเกิด ส่วนหม่อมฉันขอทูลลากลับไปอยู่เมืองนาค ตามเดิม" พระราชบุตรจึงพา โอรสธิดากลับไปพาราณสีอภิเษกเป็นพระราชา อยู่มาวันหนึ่ง ขณะที่โอรสธิดาเล่นน้ำอยู่ในสระ เกิดตกใจกลัวเต่าตัวหนึ่ง พระบิดาจึงให้คนจับเต่านั้นไป ทิ้งที่วันน้ำวนในแม่น้ำ ยมนา เต่าจมลงไปถึงเมืองนาค เมื่อถูกพวกนาคจับไว้ เต่าก็ออกอุบายบอกแก่นาคว่า "เราเป็นทูลของพระราชาพาราณสี พระองค์ ให้เรามาเฝ้าท้าวอตรฐ พระราชทานพระธิดาให้เป็นพระชายาของท้าวอตรฐ เมืองพาราณสีกับนาคพิภพจะได้เป็นไมตรีกัน"

ท้าวอตรฐทรงทราบก็ยินดี สั่งให้นาค ๔ ตนเป็นทูตนำบรรณาการไปถวายพระราชาพาราณสีและขอรับตัวพระธิดามาเมืองนาค พระราชาทรงแปลกพระทัย จึงตรัสกับ นาคว่า "มนุษย์กับนาคนั้นต่างเผ่าพันธุ์กัน จะแต่งงานกัน นั้นย่อมเป็นไปได้" เหล่านาคได้ฟังดังนั้น จึงกลับไปกราบทูลท้าวอตรฐว่า พระราชาพาราณสีทรงดูหมิ่นว่านาคเป็นเผ่าพันธุ์ ไม่คู่ควรกับพระธิดา ท้าวอตรฐทรงพิโรธ ตรัสสั่งให้ฝูงนาค ขึ้นไปเมืองมนุษย์ ไปเที่ยวแผ่พังพานแสดง อิทธิฤทธิ์อำนาจ ตามที่ต่างๆ แต่มิให้ทำอันตรายชาวเมือง ชาวเมืองพากันเกรงกลัวนาคจนไม่เป็นอันทำมาหากิน ในที่สุดพระราชาก็จำพระทัยส่ง นางสมุทรชา ให้ไปเป็นชายา ท้าวอตรฐ นางสมุทรชาไปอยู่เมืองนาคโดยไม่รู้ ว่าเป็นเมืองนาค เพราะท้าวอตรฐให้เหล่า บริวารแปลงกายเป็นมนุษย์ทั้งหมด นางอยู่นาคพิภพด้วยความสุขสบาย จนมีโอรส ๔ องค์ ชื่อว่า สุทัตตะ ทัตตะ สุโกคะ และ อริฏฐะ อยู่มาวันหนึ่ง อริฏฐะได้ฟังนาคเพื่อนเล่นบอกว่า พระมารดาของตนไม่ใช่คน จึงทดลองดูโดยเนรมิต กายกลับเป็นงู ขณะที่กำลังกินนมแม่อยู่ นางสมุทรชาเห็นลูก กลายเป็นงูก็ตกพระทัย ปัดอริฏฐะตกจากตัก เล็บของนาง ไปชวนเอานัยน์ตาอริฏฐะบอดไปข้างหนึ่ง ตั้งแต่นั้นมา นางจึงรู้ว่าได้ลงมาอยู่เมืองนาค

ครั้นเมื่อพระโอรสทั้ง ๔ เติบโตขึ้น ท้าวอตรฐก็ทรงแบ่งสมบัติ ให้ครอบครองคนละเขต ทัตตะผู้เป็นโอรส องค์ที่สองนั้น มาเฝ้าพระบิดามารดาอยู่เป็นประจำ ทัตตะเป็นผู้มีปัญญา เฉลียวฉลาดได้ช่วยพระบิดาแก้ไข ปัญหาต่างๆ อยู่เป็นนิจ แม้ปัญหาที่เกิดขึ้นกับเทวดา ทัตตะก็แก้ไขได้จึงได้รับการยกย่อง สรรเสริญว่า เป็นผู้ปรีชาสามารถ ได้รับขนานนามว่า ภูริทัต คือ ทัตตะผู้เรืองปัญญา ภูริทัตได้เคยไปเห็นเทวโลก ว่าเป็นที่น่ารื่นรมย์จึงตั้งใจว่า จะรักษาอุโบสถศีลเพื่อจะได้ไปเกิดใน เทวโลก จึงทูล ขออนุญาตพระบิดา ก็ได้รับอนุญาต แต่ท้าวอตรฐสั่งว่า มิให้ออกไปรักษาอุโบสถนอก เขตเมืองนาค เพราะอาจ เป็นอันตราย ครั้นเมื่อรักษาศีลอยู่ในเมืองนาค ภูริทัตรำคาญว่าพวกฝูงนาคบริวาร ได้ห้อมล้อม ประณินัดเฉพาะในตอนเช้าเท่านั้น ตั้งแต่นั้นมา ภูริทัตก็ขึ้นไปรักษาอุโบสถศีลอยู่ที่จอมปลวก ใกล้ต้นไทรริมแม่น้ำยมนา ภูริทัตตั้งใจ อธิษฐานว่า แม้ผู้ใดจะต้องการหนัง เอ็น กระดูก เลือดเนื้อของตน ก็ขอยอมบริจาคให้ ขอเพียงให้ได้ รักษาศีลให้บริสุทธิ์

ครั้งนั้นมีนายพรานชื่อ เนสาท ออกเที่ยวล่าสัตว์ เผอิญได้ พบภูริทัตเข้า สอบถามรู้ว่าเป็นโอรสของ ราชานแห่งนาค ภูริทัตเห็นว่าเนสาทเป็นพรานมีใจบาปหยาบช้า อาจเป็น อันตรายแก่ตน จึง

บอกแก่ พรานเนสาทว่า "เราจะพาท่าน กับลูกชาย ไปอยู่เมืองนาของเรา ท่านทั้งสองจะมีความสุขสบายในเมือง นาคนั้น" พรานเนสาทลงไปยังเมืองนา ได้ไม่นาน เกิดคิดถึงเมืองมนุษย์จึงปรารถนาว่า "ข้าพเจ้าอยากกลับไปเยี่ยมญาติพี่น้อง แล้วจะออกบวช รักษาศีลอย่างท่านบ้าง" ฤๅษีรู้ด้วยปัญญาว่าพรานจะเป็นอันตรายแก่ตน แต่ก็ไม่ทราบจะทำอย่างไรดี จึงต้องพาพรานกลับไป เมืองมนุษย์ พรานพอลูกก็ออกไล่สัตว์ต่อไปตามเดิม มีพญาครุฑตนหนึ่งอาศัยอยู่บนต้นจิว ทางมหาสมุทรด้านใต้ วันหนึ่งขณะออกไปจับนาคมากิน นาคเฝ้าทางพันกิ่งไทรที่อยู่ ห้ายศาลาพระฤๅษี จนต้นไทรถอนรากติดมาด้วย ครั้นครุฑ ฉีกท้องนาคกินมันเหลว แล้วทิ้งร่างนาคลงไป จึงเห็นว่า มีต้นไทรติดมาด้วย ครุฑรู้สึกว่าได้ทำผิด คือถอนเอา ต้นไทรที่พระฤๅษี เคยอาศัยร่มเงา จึงแปลงกายเป็นหนู น้อยไปถามพระฤๅษีว่า เมื่อต้นไทรถูกถอนเช่นนี้ กรรมจะตก อยู่กับใคร พระฤๅษีตอบว่า "ทั้งครุฑและนาค ต่างก็ไม่มี เจตนาจะถอนต้นไทรนั้น กรรมจึงไม่มีแก่ผู้ใดทั้งสิ้น"

ครุฑดีใจจึงบอกกับพระฤๅษีว่าตนคือครุฑ เมื่อพระฤๅษี ช่วยแก้ปัญหาให้ตนสบายใจขึ้น ก็จะสอนมนต์ชื่อ อาลัมพายน อันเป็นมนต์สำหรับครุฑใช้จับนาค ให้แก่พระฤๅษี อยู่มาวันหนึ่ง มีพราหมณ์ซึ่งเป็นหนี้ชาวเมืองมากมาย จนคิดฆ่าตัวตาย จึงเข้าไปในป่า เผอิญได้พบพระฤๅษี จึงเปลี่ยนใจ อยู่ปรนนิบัติพระฤๅษีจนพระฤๅษีพอใจ สอนมนต์อาลัมพายน ให้แก่พราหมณ์นั้น พราหมณ์เห็นทางจะเลี้ยงตนได้ จึงลาพระฤๅษีไป เดินสาธยายมนต์ไปด้วย นาคที่ขึ้นมาเล่นน้ำ ได้ยินมนต์ก็ตกใจ นึกว่าครุฑมา ก็พากันหนีลงน้ำไปหมด ลืมดวงแก้วสารพัดนึกเอาไว้บนฝั่ง พราหมณ์หยิบ ดวงแก้วนั้นไป ฝ่ายพรานเนสาทก็เที่ยวล่าสัตว์อยู่ เห็นพราหมณ์เดินถือ ดวงแก้วมา จำได้ว่าเหมือนดวงแก้วที่ฤๅษีให้ดู จึงออกปากขอ และบอกแก่พราหมณ์ว่า หากพราหมณ์ ต้องการอะไรก็จะหามาแลกเปลี่ยน พราหมณ์บอกว่าต้องการ รู้ที่อยู่ของนาค เพราะตนมีหนี้จับนาค พรานเนสาทจึงพา ไปบริเวณที่รู้ว่า ฤๅษีหัดแต่เคยรักษาศีลอยู่ เพราะความโลภ อยากได้ดวงแก้ว

โสมทัตผู้เป็นลูกชาย เกิดความละอายใจที่บิดาไม่ซื่อสัตย์ คิดทำร้ายมิตร คือฤๅษีจึงหลบหนีไป ระหว่างทางเมื่อไปถึงที่ฤๅษีรักษาศีลอยู่ ฤๅษีทลึงตาขึ้นดูก็รู้ว่า พราหมณ์คิดทำร้ายตน แต่หากจะตอบโต้ ถ้าพราหมณ์เป็นอันตรายไป ศีลของตนก็จะขาด ฤๅษีทลึงตาปรารถนาจะรักษาศีล ให้บริสุทธิ์จึงหลับตาเสีย ขดกายแน่นิ่งไม่เคลื่อนไหว พราหมณ์ก็ร้ายมนต์อาลัมพายน เข้าไปจับฤๅษีไว้ กัดศีรษะอำปากออก เขย่าให้สำรอกอาหารออกมา และทำร้าย จนฤๅษีเจ็บปวดแทบสิ้นชีวิต แต่ก็มิได้โต้ตอบ พราหมณ์จับฤๅษีใส่ย่ามตาข่าย แล้วนำไปออกแสดงให้ประชาชนดูเพื่อหาเงิน พราหมณ์บังคับให้ฤๅษีแสดงฤทธิ์ต่างๆ ให้เนรมิตตัวให้ ใหญ่บ้าง เล็กบ้าง ให้ขด ให้คลาย แผ่พังพาน ให้ทำสี กายเป็น สีต่างๆ พ่นไฟ พ่นควัน พ่นน้ำ ฤๅษีทลึงตายอมทุกอย่าง ชาวบ้าน ที่มาดูเวทนาสงสาร จึงให้ ข้าวของเงินทอง พราหมณ์ก็ยิ่งโลภ พาฤๅษีไปเที่ยวแสดง จนมาถึงเมืองพาราณสี จึงกราบทูล พระราชาว่าจะให้นาคแสดงฤทธิ์ถวายให้ทอดพระเนตร

ขณะนั้นสมุทรรชา ผิดสังเกตที่ภริยัตถหายไ้ไป ไม่มาเฝ้า จึงถามหา ในที่สุดก็ทราบว่ ภริยัตถหายไ้ไป ฟ้น้องของภริยัตถ จึงทูลว่จะออกติดตาม สุตศณะจะไปโลกมนุษย์ สุโภคะไปป่าหิมพานต์ อริฏฐะไปเทวโลกส่วนนางอจจิมุข ผู้เป็นน้องสาว ต่างแม่ของภริยัตถของตามไปกับสุตศณะพี่ชายใหญ่ ด้วย เมื่อติดตามมาถึงเมืองพาราณสี สุตศณะก็ได้ข่าวว่มีนาค ถูกจับมาแสดงให้คนดู จึงตามไป จนถึงบริเวณที่แสดง ภริยัตถเห็นพี่ชาย จึงเลื้อยเข้าไปหาขบหัวร้องไห้อยู่ที่เท้า ของ

สุตศณะแล้วจึงเลื้อยกลับไปเข้าที่ขัง ของตนตามเดิม พราหมณ์จึงบอกกับสุตศณะว่ "ท่านไม่ต้องกลัว ถึงนาคจะกัดท่านไม่เข้าก็จะหาย" สุตศณะตอบว่ "เราไม่กลัวดอก นาคนี้ไม่มีพิษ ถึงกัดก็ไม่มีอันตราย" พราหมณ์หาว่าสุตศณะ ดูหมิ่นว่าตน เอานาคไม่มีพิษมาแสดง จึงเกิดการโต้เถียงกัน ขึ้น สุตศณะจึงทำว่ "เขียดตัวน้อยของเรานั้นยังมีพิษมากกว่า นาคของท่านเสียอีก จะเอามาลองฤทธิ์ กันดูก็ได้" พราหมณ์ กล่าวว่หากจะให้สู้กัน ก็ต้องมีเดิมพันจึงจะสมควร สุตศณะจึง ทูลขอพระราชา พาราณสีให้เป็นผู้ประกันให้ตน โดยกล่าวว่ พระราชาจะได้ทอด พระเนตรการต่อสู้ระหว่างนาคกับ เขียด เป็นการตอบแทน พระราชาก็ทรงยอมตกลงประกันให้แก่สุตศณะ

สุตศณะเรียกนางอจจิมุข ออกมาจากมวณผมให้คายพิษ ลงบนฝ่ามือ ๓ หยด แล้วทูลว่ "พิษของเขียดน้อยนี้แรงนัก เพราะนางเป็นธิดาท้าวธตรฐ ราชานแห่งนาค หากพิษนี้หยดลง บนพื้นดิน พิษพันธุ์ไม้จะตายหมด หากโยนขึ้นไปในอากาศ ฝนจะไม่ตกไป ๗ ปี ถ้าหยดลงในน้ำสัตว์น้ำจะตาย หมด" พระราชาไม่ทราบจะทำอย่างไรดี สุตศณะจึงทูลขอให้ ขุดบ่อ 3 บ่อบ่อแรกใส่ยาพิษ บ่อที่สองใส่ โคมัย บ่อที่สามใส่ยาทิพย์ แล้วจึงหยดพิษลงในบ่อแรก ก็เกิดควันลุกจนเป็นเปลวไฟ ลามไปติดบ่อที่ สองและสาม จนกระทั่งยาทิพย์ไหม้หมด ไฟจึงดับ พราหมณ์ตัวร้าย ซึ่งยืนอยู่ข้างบ่อ ถูกโอพิษจน ผิพหนังลอก กลายเป็นชีเรื้อน ดังไปทั้งตัว จึงร้องขึ้นว่ "ข้าพเจ้ากลัวแล้ว ข้าพเจ้าจะ ปล่อนาคนั้น ให้เป็นอิสระ" ภริยัตถได้ยินดังนั้น ก็เลื้อยออกมาจากที่ขัง เนรมิตกาย เป็นมนุษย์ พระราชาจึงตรัสถาม ความเป็นมา ภริยัตถจึงตอบว่ "ข้าพเจ้าและฟ้น้องเป็นโอรสธิดาของท้าวธตรฐราชานแห่งนาคกับ นาง สมุทรรชา ข้าพเจ้ายอมถูกจับมา ยอมให้พราหมณ์ทำร้ายจน บอบช้ำ เพราะปรารถนาจะรักษาศีล บัดนี้ ข้าพเจ้าเป็น อิสระแล้ว จึงขอลากลับไปเมืองนาคตามเดิม" พระราชาทรงดีพระทัยเพราะทราบว่า ภริยัตถเป็นโอรสของ นางสมุทรรชา น้องสาวของพระองค์ที่บิดายกให้แก่ราชานาคไป จึงเล่าให้ภริยัตถ และฟ้น้องทราบว่า เมื่อนางสมุทรรชาไปสู่เมืองนาคแล้ว พระบิดาก็เสียพระทัย จึงสละราชสมบัติ ออก บวช พระองค์จึงได้ครองเมืองพาราณสี

ต่อมา พระราชาประสงค์จะให้ นางสมุทรรชาและบรรดาโอรสได้ไป เฝ้าพระบิดา จะได้ ทรงดีพระทัย สุตศณะทูลพระราชาว่ "ข้าพเจ้าจะ กลับไปทูลให้พระมารดาทราบ ขอให้พระองค์ ไป รออยู่ที่อาศรมของพระอัยกาเถิด ข้าพเจ้าจะพา พระมารดาและฟ้น้องตามไปภายหลัง" ทางฝ่าย พรานเนสาท ผู้ทำร้ายภริยัตถเพราะหวังดวงแก้ว สารพัดนึก เมื่อตอนที่พราหมณ์โยนดวงแก้วให้มัน รับ ไม่ทัน ดวงแก้วจึงตกลงบนพื้นและแทรกธรณีกลับไปสู่เมืองนาค พรานเนสาทจึงสูญเสียดวงแก้ว

สูญเสียลูกชาย และเสียไมตรี กับภริยาคู่ตัว เทียวซัดเซพเนจรไป ครั้นได้ข่าวว่าพราหมณ์ผู้จับ นาค กลายเป็น โรคเรื้อนเพราะพิษนาค ก็ตกใจกลัว ปราณฯ จะล้างบาป จึงไปยังริมน้ำยมุนา ประกาศว่า "ข้าพเจ้าได้ ทำร้ายมิตร คือ ภริยาคู่ตัว ข้าพเจ้าปราณฯจะล้างบาป" พราณฯกล่าวประกาศอยู่ หลายครั้ง เผลอขณะนั้น สุโกะกำลังเที่ยวตามหาภริยาคู่ตัว ได้ยินเข้าจึงโกรธแค้น เอาหางพันขาพราณฯ ลากลง น้ำให้จมน้ำแล้ว ลากขึ้นมาบนดินไม่ให้ถึงตาย ทำอยู่เช่นนั้นหลายครั้งพราณฯ จึงร้องถามว่า "นี่ตัวอะไรกัน ทำไมมาทำร้าย เราอยู่เช่นนี้ ธรรมดาเราเล่นทำไม" สุโกะตอบว่าตนเป็นลูกราชานาค พราณฯจึงรู้ว่า เป็นน้องภริยาคู่ตัว ก็อ่อนวอนขอให้ปล่อยและกล่าว แก่สุโกะว่า "ท่านรู้หรือไม่ เราเป็นพราหมณ์ ท่านไม่ควร ฆ่าพราหมณ์ เพราะพราหมณ์เป็นผู้บูชาไฟ เป็นผู้ทรงเวทย์ และเลี้ยงชีพด้วยการขอ ท่านไม่ควรทำร้ายเรา" สุโกะไม่ทราบจะตัดสินใจอย่างไร จึงพาพราณฯเนสาทลงไป เมืองนาค คิดจะไปขอถามความเห็นจากพี่น้อง เมื่อไปถึงประตู เมืองนาค ก็พบอริสฏะนั่งรออยู่ อริสฏะนั้นเป็นผู้เลื่อมใสพราหมณ์ ครั้นรู้ว่าพี่ชายจับพราหมณ์มา จึงกล่าวสรรเสริญคุณของพราหมณ์ สรรเสริญความยิ่งใหญ่แห่งพรหม และกล่าวว่าพราหมณ์เป็นบุคคล ที่ไม่ควรจะถูกฆ่า ไม่ว่าด้วยเหตุผลใดๆ การฆ่าพราหมณ์ซึ่ง เป็นผู้บูชาไฟนั้นจะทำให้เกิดความเสียหายใหญ่หลวง สุโกะกำลังลังเลใจ ไม่ทราบจะทำอย่างไร พอดีภริยาคู่ตัวกลับมาถึง ได้ยินคำของอริสฏะจึงคิดว่า อริสฏะนั้นเป็นผู้เลื่อมใสพราหมณ์ และการบูชาไฟของพราหมณ์ จำเป็นที่จะต้องกล่าววาจาหักล้าง มิให้ผู้ใดคล้อยตามในทางที่ผิด

ภริยาคู่ตัวจึงกล่าวชี้แจงแสดง ความเป็นจริง และในที่สุดได้กล่าวว่า "การบูชาไฟนั้น หาได้ เป็น การบูชาสูงสุดไม่ หากเป็นเช่นนั้น คนเผ่าถ่าน คนเผาศพ ก็สมควรจะได้รับยกย่องว่าเป็นผู้บูชาไฟยิ่งกว่าพราหมณ์ หากการบูชาไฟเป็นสูงสุด การเผาบ้านเมืองก็คงได้บุญสูงสุด แต่หาเป็นเช่นนั้นไม่ หากการบูชาไฟจะเป็นบุญสูงสุดจริง พราหมณ์ก็น่าจะเผาตนเองถวายเป็นเครื่องบูชา แต่พราหมณ์ กลับบูชาด้วยชีวิตของผู้อื่น เหตุใดจึงไม่เผาตนเองเล่า" อริสฏะกล่าวว่า พรหมเป็นผู้ทรงคุณยิ่งใหญ่ เป็นผู้สร้างโลก ภริยาคู่ตัวตอบว่า "หากพรหมสร้างโลกจริง โฉนจึงสร้างให้โลก มีความทุกข์ ทำไมไม่สร้างให้โลกมีแต่ความสุข ทำไมพรหม ไม่สร้างให้ทุกคนมีความเท่าเทียมกัน เหตุใดจึงแบ่งคนเป็น ชั้นวรรณะ คนที่อยู่ในวรรณะต่ำ เช่น ชูทร จะไม่มีโอกาสมี ความสุข เท่าเทียมผู้อื่นได้เลย พราหมณ์ต่างหากที่พยายามยกย่องวรรณะของตนขึ้นสูง และเหยียดหยามผู้อื่นให้ต่ำกว่า โดยอ้างว่าพราหมณ์เป็นผู้รับใช้พรหม เช่นนี้จะถือว่าพราหมณ์ ทรงคุณยิ่งใหญ่ได้อย่างไร

ภริยาคู่ตัวกล่าววาจาหักล้างอริสฏะด้วยความเป็นจริง ซึ่งอริสฏะ ไม่อาจโต้เถียงได้ ในที่สุด ภริยาคู่ตัวจึงสั่งให้ นำพราณฯเนสาทไปเสีย จากเมืองนาค แต่ไม่ให้ทำอันตรายอย่างใด จากนั้นภริยาคู่ตัวก็พา พี่น้องและนางสมุทรชาผู้เป็นมารดา กลับไปเมืองมนุษย์ เพื่อไป เฝ้าพระบิดา พระเชษฐาของนางที่รอคอยอยู่แล้ว เมื่อญาติพี่น้องทั้งหลายพากันแยกย้ายกลับบ้านเมือง ภริยาคู่ตัวอยู่ที่ศาลากับพระอัยกา บำเพ็ญเพียร รักษาอุโบสถศีล ด้วยความสงบ ดังที่ได้เคยตั้งปณิธานไว้ว่า "ข้าพเจ้าจะมั่นคงในการ

รักษาศีลให้บริสุทธิ์ จะไม่ให้ศีลต้องมัวหมอง ไม่ว่าจะต้องเผชิญความทุกข์ยากอย่างไร ข้าพเจ้าจะอดทน อดกลั้น ตั้งมั่นอยู่ในศีลตลอดไป

พระศาสดา ครั้นทรงนำพระธรรมเทศนานี้มาแล้ว จึงตรัสว่า ดูก่อนอุบาสกทั้งหลาย โขราณบัณฑิต เมื่อพระพุทธเจ้ายังไม่เสด็จอุบัติขึ้น ก็ยังทรงสละนาสมบัติเห็นปานนี้ กระทำอุโบสถกรรมดังนี้ จึงประชุมชาดกว่ามารดาบิดา (ของพระภริทัต) ในกาลนั้น ได้มาเป็นศากยราช ตระกูล พรหมณ์เนสาทมาเป็นพระเทวทัต โสมทัตมาเป็นพระอาณนท นางอัจฉิมชี มาเป็นนางอุบลวรรณา สุทัสสนะเป็นพระสารีบุตร สุโภคะมาเป็นพระโมคคัลลานะ กาณาริฏฐะ มาเป็นสุนักขัตตลิจฉวี ภริทัตมาเป็นเราผู้ตรัสรู้ชอบด้วยตนเอง

ภาคผนวก ข.

ภาพที่ ๑ พระภริทัตไปดู สวรรค์ จึงทำให้อยากไปเกิดในสวรรค์

ภาพที่ ๒ พราหมณ์อลัมพายน์ ร่ายมนต์จับพระภูริทัต

ภาพที่ ๓ พราหมณ์อัสสัมพายน ร่ายมนต์จับพระภูริทัต

ภาพที่ ๔ เหล่านางนาคพากันหลบหนีไปเมื่อพราหมณ์ร้ายมนต์

ภาพที่ ๕ พระเจ้าพาราณสีทอดพระเนตรการแสดงนาคของพราหมณ์อาลัมพายน

